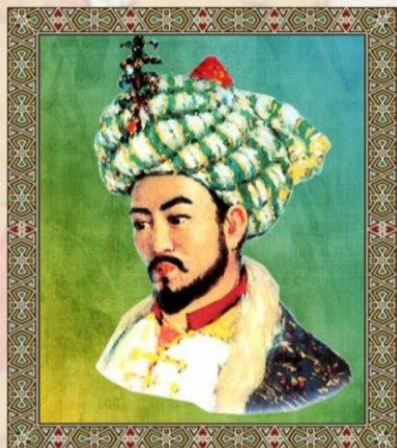
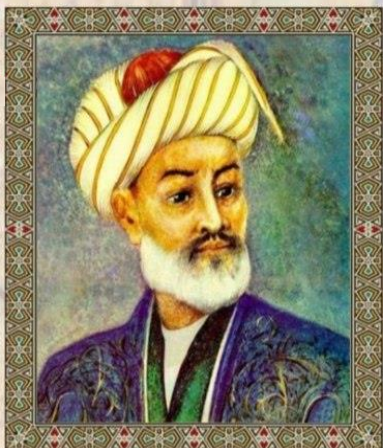

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANIAR AKADEMIYASI
O‘ZBEK TILI, ADABIYOTI VA FOLKLORI INSTITUTI**

**“ALISHER NAVOIY va
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR
ENSIKLOPEDIYALARINI
YARATISH TAMOYILLARI”
mavzusidagi ilmiy-nazary konferensiyasi
MATERIALLARI**

**Toshkent – O‘zMU
2026-yil 10-fevral**

UO‘K: 631.542.12
KBK 83.3(0)3

“Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ensiklopediyalarini yaratish tamoyillari” mavzusidagi ilmiy-nazary konferensiyasi Materiallari. – Toshkent: MUMTOZ SO‘Z, 2026. – 146 b.

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetida o‘tkazilgan **“Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ensiklopediyalarini yaratish tamoyillari”** mavzusidagi ilmiy-nazary konferensiyasi materiallari navoiyshunoslik va boburshunoslikning adabiy ta‘limning eng dolzarb muammolari qamrab olingan. Mazkur to‘plam professor-o‘qituvchilar, mutaxassis va tadqiqotchilar, doktorant va izlanuvchilarga mo‘ljallangan.

Mas’ul muharrirlar:

H.Boltaboyev – filologiya fanlari doktori, professor,
M.Hojimatov – filologiya fanlari doktori

Tahrir hay’ati:

Z.Mashrabov, M.Asadov, A.Madramimov, Z.Teshaboytva,
A.N.Hasanov, J.Jo‘rayev, M.Umarova, D.Xatamova, A.Sharipov,
D.Qozoqboyeva, X.Shamsiyeva

To‘plab, nashrga tayyorlovchilar:

D.Qozoqboyeva, H.Boltaboyeva

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазиригининг “Ўзбек, рус ва инглиз тилларида Заҳириддин Муҳаммад Бобур энциклопедиясининг янги нашрини яратиш” мавзусидаги AL-7723061982 рақамли амалий Грант лойиҳаси асосида амалга оширилган.

© O‘zbekiston Milliy universiteti, 2026
© MUMTOZ SO‘Z, 2026

туриб, улуғ шоир ижодини, диний-тасаввуфий қарашларини теран англаб бўлмайди. Шу борада Навоий энциклопедиясида ёритилган мақолалар китобхонларимизга маълум тасаввурлар ва билимлар беришидан умид қиламиз.

BOBUR LIRIKASIDA QOFIYANING BADIY YUKI

HAMROYEVA Orzigul Jalolovna

DSc, professor. ToshDO‘TAU,

Annotatsiya. Zahiriddin Muhammad Bobur lirik mero-sining poetik xususiyatlarini aniqlash barobarida shoir qofiya tizimining turkiy qofiya nazariyasiga ta’siri masalalarini ko‘rib chiqishdan iborat. Mumtoz adabiyotda shoirning mahorati mohiyat va tasvirni berish uslubi bilan belgilangan. Natijada mumtoz shoirlar ijodida mazmun va shakl butunligi takomillashdi. Xususan, Zahiriddin Muhammad Bobur ijodida bu tamoyil shoir uslubining asosini tashkil etadi. Shoirning poetik shakllarga qo‘ygan talabi, poetik shallardan foydalanish prinsipi ijodining bosh tamoyili sanaladi.

Kalit so‘zlar: manba, matn, qofiya, radif, hojib, qofiya harflari, qofiya harakatlari, g‘azal, ruboiy, bayt.

Annotation. This *study aims* to determine the poetical traits of Zahiriddin Muhammad Babur's lyrical legacy and investigate how his rhyme scheme influenced Turkic rhyme theory. The essence and technique of representation determine a poet's proficiency in classical literature. Thus, one characteristic of classical poetry is the

coherence of form and content. Specifically, this idea forms the basis of Babur's poetical approach. To convey his artistic meaning, the poet used rhyme. The purpose of the study is to evaluate Babur's poetical skill and rhyme scheme.

Keywords: source, text, rhyme, radif, ḥajib, rhyme letters, rhyme movements, ghazal, rubai, bayt.

Kirish. She'r butunligini ta'minlovchi asosiy unsurlardan biri qofiyadir, hatto she'r binosini ushlab turuvchi asosiy tirgaklik qofiya asosida yuzaga chiqadi desak mubolag'a bo'lmaydi. Garchi biz qofiya nazariyasini arab, fors nazariyasi asosida shakllanganini manbalar asosida e'tirof etsak-da, turkiy til qonuniyatlari asosida bu nazariya qayta ishlandi, takomillashtirildi. Mumtoz shoirlar ijodida vazn kabi qofiyaning arab va fors qofiyasi ta'siridagi shakllari uchrasa-da, turkiy qofiyaning asosi, paydo bo'lishi turkiylarning asl vazni bo'lmish barmoq vazni bilan parallel paydo bo'lganini bir qancha manbalar tasdiqlaydi. Shu sabab Shayx Ahmad Taroziy "Funun ul balog'a" asarida she'rning asosi vazn (aruz) emas, aynan qofiya ekanligini ta'kidlagan edi [Taroziy, 1996; 65]. Turkiy she'riyatda, shoirlar ijodida ana shu holatning amaliy ifodasini ko'rish mumkin.

Zahiriddin Muhammad Bobur ijodi, lirikasi badiiylik mezonlari, poetik qonuniyatlar asosida tadqiq etilsa, shoir poetik olami mukammal va beishlov, betakror ekanligiga guvoh bo'lish mumkin. Aslida har bir shoir ijodida qofiyaning o'z o'rni bor. Shoir anglatmoqchi bo'lgan mohiyatning asosini qofiyada berishga harakat qiladi. Chunki qofiya ohangdorlikka asoslangani, mantiqiy urg'u olganligi bois ham badiiy maqsadni tashuvchi asosiy unsur sanaladi. Bu - qofiyaga oid umumiy qonuniyat. Biroq har shoirning qofiyaga

yuklagan o‘z maqsadi bo‘ladi. Shu jihatdan an’anaviylik va novatorlik masalalari tadqiq etiladi. Bobur g‘azallari qofiya tizimining tadqiqi shoir ijodida an’anaviylikdan ko‘ra novatorlik, o‘ziga xoslik tamoyillari ustuvor ekanligini ko‘rsatdi. Bu tadqiq shoir lirikasida qofiyaning o‘rni masalasida quyidagi ilmiy xulosalarga kelinishiga asos bo‘ldi:

1. Qofiya baytdagi poetik shakldan ko‘ra shoirning badiiy maqsadini yetkazuvchi asosiy vosita vazifasini bajargan;

2. Shoir ijodida asliy qofiyaning ishtiroki she‘r butunligini ta‘minlab beruvchi asosiy mezon vazifasini bajargan;

3. Qofiyaning qofiya harflarining ishtirokiga ko‘ra mujarrad qofiya turining qo‘llanishi yetakchilik qiladi;

4. Shoir badiiy yukni asosan qofiya va radifga yuklagan, shu bois shoir lirikasida muraddaf baytlar salmoqli hajmga ega;

5. Inversiya asosidagi joylashuv bayt kompozitsiyasini belgilab bergan, natijada fe‘l so‘z turkumiga oid so‘zlarning qofiya sifatida keltirilishi ko‘p emas.

Qofiya poetik unsur sifatida bayt strukturasi ohangdorlikdan tashqari shoir badiiy maqsadining ifodasi vazifasini ham bajaradi. Qofiyadosh so‘z sifatida tanlangan so‘zlarning mazmuni she‘r mohiyatini belgilab beradi. Qofiya harflariga tushadigan urg‘u va takrorlar ham ayni vazifani bajaradi. Bu jarayon qofiyaning bir necha jihatiga ko‘ra turlarini shakllanishiga asos bo‘ladi. Shoir lirikasidagi qofiya turlarining statistik ko‘rsatkichi esa shoir lirikasining mavzu mundariyasi, poetik xususiyati, davr adabiy muhitini belgilashda muhim ahamiyatga ega.

Qofiyaga oid arabiy, forsiy, turkiy risolalarda qofiya “misra oxiridagi ohangdosh so‘z” deya ta‘rif beriladi. Nasiriddin Tusiy “Me‘yor ul ash‘or” asarida qofiya faqatgina misra so‘ngida emas,

bayt va misraning istalgan o‘rnida kelishiga ishora qilgan holda bayt misralari aro ohangdoshlik hosil qilgan so‘zlarga nisbatan qofiya atamasini qo‘llash kerakligini ta’kidlaydi [Tusiy, 1992]. Va qofiya shunchaki poetik shakl emas, u shoirning badiiy maqsadini yuzaga chiqaruvchi asosiy birlik ekanligini ta’kidlaydi. Qofiyaga oid risolalarda qofiya, radif, hojib, qofiya harflari, qofiya harakatlari, qofiya ayblari, qofiyaning taqti’ imkoniyatlariga ko‘ra turlari, qofiyaning raviyning ishtirokiga ko‘ra turlari, qofiyaning qofiya harflarining ishtirokiga ko‘ra turlari nazariy qonuniyatlar asosida tushuntiriladiki, bu ilmiy-nazariy qonuniyatlar qofiya shunchaki poetik shakl degan tasavvur uyg‘otadi [Shayx Ahmad Taroziy, 1996]. Vaholangki, qofiya sharhlash ilmida ham o‘z o‘rniga ega ochqich, kalit vazifasini bajaradi. Qofiyadagi mukammal ohangdorlikni ta’minlab beruvchi bu kabi qonuniyatlar mazmunga nisbatan ikkalamchi vazifani bajaradi. Ba’zi shoirlar qofiyaning shakliy mukammaligi yo‘lida mazmunni qurbon qilishadi. Ba’zi shoirlar esa shaklni mazmunga bo‘ysundiraadi. Qofiyadagi ba’zi ayblar tabiiy shaklda mazmun uchun xizmat qiladi [Hamroyeva, 2024]. Shakliy jihatdan ayb sifatida baholanadigan iyto, ikvo, iqfo, sinodlar aslida kerakli jihatlardek tuyuladi. Bu esa shoir mahoratining hosilasi sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot davomida baytlar *tahlili* va *sharhlash usuli* shoir badiiy tafakkurining qofiyada aks etishini ko‘rsatishda asosiy mezon vazifasini bajardi. Z.M.Bobur lirikasida qofiyaning turli jihatlariga ko‘ra turlarini aniqlash va ularning umumiy va o‘ziga xos qonuniyatlarini belgilashda qofiya turlarining qollanish miqdori statistic tahlil usuli orqali taqdim qilindi.

Zahiriddin Muhammad Bobur qofiyadan badiiy maqsadining ifoda shakli sifatida foydalangan. She’rdagi kutilmagan va favqu-lodda so‘zlarning qofiyadosh keltirilishi shoirning qofiya qo‘llash

qonuniyatlariga rioya qilish maqsadi bilan emas, mazmundagi o'ynoqilik va o'ziga xoslikni ta'minlashga xizmat qilgan.

Ulki manga yori dilnavoz ko'rundi,
Javrni ko'rsatti ko'p-u oz kovrundi.

Bo'ldi boshim past poyibo'sida oxir,
Garchi burun asru sarafroz ko'rundi.

Sening uchun ulki boshin o'ynamadi hech,
Sanga ajoyibki ishqiboz ko'rundi.

Ishq borida saloh-u tavba-u taqvo,
Borchasi tahqiq bil, majoz ko'rundi.

Dushman jon o'ldi, ne qilay sanga, Bobir,
Ulki manga yori dilnavoz ko'rundi [Bobur, 1965; 56].

Shoir besh baytli ixcham shaklda yozilgan ushbu g'azalning qofiya tizimini mazmunga bo'ysundirgan. Matla'dagi *dilnavoz – oz* so'zlari g'azal mazmunini o'zida aks ettirgan. Lirik qahramon besh bayt orqali dilnavoz – yorga ta'rif beradi, g'azaldagi mantiqiy urg'u ham aynan shu so'zga tushgan. Shoir dilnavozga oshiq sifatida uning ko'rsatgan jabrini ko'p bo'lsa ham, oz ekanligini, uning qoshida ilgari sarafroz bo'lgan boshi aslida quyidaligini, oshiqning yordan e'tibor umidi sabab aslida ma'shuqa boshini o'ynatmagan bo'lsa-da, oshiqqa e'tibor ko'rsatmagan bo'lsa-da, oshiq uchun ishqiboz ko'ringani ifodalari *oz, sarafroz, ishqiboz* kabi o'ziga xos mohiyatni anglatishga va kutilmagan o'xshatishlarni yuzaga kelishiga asos bo'lgan. G'azalning to'rtinchi baytidagi *majoz* so'zining

qofiyadosh soʻz sifatida keltirilishi gʻazalning asl mohiyatini ochib berishda muhim ahamiyatga ega.

Ishq borida saloh-u tavba-u taqvo,
Borchasi tahqiq bil majoz koʻrundi.

Ishq yoʻlida saloh, tavba, taqvo kabilar aslida majoz ekanligi, majozlar vositasida Haqqa erishish, Dilnavozni anglash mumkinligi *majoz* kalit soʻzi orqali ifodalangan. Z.M.Bobur gʻazalning maq-taʻsida matlaʻning ilk misrasini radd ul-matlaʻ sanʻati orqali qayta keltiradiki, har narsada, taqdirning har chizigʻida, hayotning har sinovida, qiynogʻida ham ul yor lirik qahramonga *yori dilnavoz* shaklida koʻrinaverishini taʻkidlaydi.

Shoirning *lola* taʻrifiga bagʻishlangan gʻazallarida ham ana shunday goʻzal ifodaning qofiya bilan uygʻun holda keltirilganiga guvoh boʻlish mumkin. Qofiya sifatida keltirilgan soʻzlar goʻyo lola shakli va nozikligiga hamohang yengillik va noziklikni koʻz oʻn-gingizda gavdalanishiga sabab boʻladi.

Xating aro uzoring sabza ichida lola,
Ul chashmi pur xumoring loladagʻi gʻazola.

Barcha parilar, ey jon, girdingda zor-u hayron,
Goʻyo erur namoyon oy tegrasinda hola.

Mehr-u vafoni agʻyor koʻp koʻrdi sendin, ey yor,
Javr-u jafoni bisyor qilding manga havola.

Hajringda, ey pari-roʻ, koʻzumdin uchti uyqu,
Har kecha tonggʻa degru ishimdur oh-u nola.

Yuz sahfasinda xatlar yoshdinki har taraf bor,

Ishqingda Bobir aylar bu nav' yuz risola [Bobur, 1965;35].

Oshiqona ruhga lolaning tashqi ko'rinishi, ichki va tashqi xususiyatiga berkitilgan ma'shuqaning go'zal surat va siyrati ifodasi boburona kashfiyot sifatida e'tirof etilishga arziydi. *Lola, g'azola, hola, havola, nola, risola* qofiyadosh so'zlar zamiridagi mazmunga lolaga xos xususiyatlar bilan bir butunlikda oshiqqa xos ifodalar ham singdirilgan. Qofiyaning asliyi mujarradi muqayyad qofiya turini hosil qilgan bu so'zlar shoirning badiiy maqsadiga uyg'un unli tovush bilan tugagan, raviy (a unlisi) bilan tugagan qofiyadosh so'zlarda mantiqiy urg'u odatda raviyga tushadi va bu esa g'azalning poetik ko'lamini ko'rsatib beradi.

Xating aro uzoring sabza ichida lola,

Ul chashmi pur xumoring loladag'i g'azola.

Matla' mohiyatiga e'tibor qilinsa, ma'shuqaning betimsol uzori yuzi xatt (tuklar) aro sabza ichidagi lolaga qiyoslanadi. Shoirona topildiq asosida beriladigan bu hodisot yashillik orasida lolaning ko'rinishiga o'xshatiladi. Yashillik orasida lola qanday betakror va nozik, go'zal ko'rinsa, ma'shuqaning yuzi tasviri ham ana shunday tamsil asosida namoyon bo'ladi. Ma'shuqaning nozik xumori, o'y-noqi qarashi, nigohi esa lolaning ohudek yengil harakatiga, tebrani-shiga qiyos qilinadi. *Loladagi* sifatlar go'zal poetik ifodalar: so'z, vazn, qofiya, badiiy tasir vositalari orqali ma'shuqaga ko'chiriladi. G'azaldagi boshdan oyoq noziklikka asoslanuvchi ushbu ifodalar to'laqonli qofiyadosh so'zlar orqali amalaga oshirilgan.

Badiiy matn butunligini ta'minlab beruvchi asosiy shartlardan biri shakl va mazmunning mutanosib holda kelishidir[Rashid ad-din Vatvot, 1985, 22]. Matn ta'sirining kuchi va ijodkor maqsadining aks etishi bevosita mazmun va shakl uyg'unligiga bog'liq. Shoir

she'r shakli va poetik unsurlardan unumli foydalana olsagina mukammal asar namunasi yaratiladi. Poetik shakllar shoir maqsadini etkazishda vosita bo'lib xizmat qilishi mazmunning yutug'ini ta'minlab beradi.

Demakki, shoir qofiyadan shunchaki shakl sifatida emas, mazmun ifodasining asosiy tamoyili sifatida foydalangan. Bu tamoyil shoir lirikasining asosini tashkil etadi.

Natija va munozara. Qofiyaning qo'llanishi uning bir qancha turlarining shakllanishiga asos bo'ladi. Qofiyashunoslikda qofiyaning qo'llanishiga ko'ra asliy, ma'muliy va shoygon kabi turlari ajratiladi. Asliy qofiya. Asliy qofiyada qofiyadosh so'zlar asl asosdan tashkil topishi talab qilinadi: *makon – jon – shon* shaklida. Asliy qofiyada raviy ham qofiyadosh so'zning asosida joylashadi: *hubob – gulob, habib – raqib, hur – nur, gul – mo'l* kabi so'zlar asliy qofiya sanaladi.

Buzulg'on bu mening ko'nglumni, ey hur,

Qil emdi bir tabassum birla ma'mur [Hamroyeva, 2022; 67].

Baytdagi *hur – ma'mur* qofiyadosh so'zlar asl asosdan tashkil topgan, "re" harfi raviy sifatida qofiya ohangdorligini ta'minlab bergan. Qofiyai ma'muliyda qofiyadosh so'zlar tarkiban asos holda bo'lmay, ajrala oladi. Ya'ni qofiyadosh so'zlarning asoslari emas, qo'shilgan shakllar ohangdorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Raviy asl kalimada emas, unga qo'shilgan shakllardan tanlanadi. *Rost – paydost* so'zlari o'zaro qofiyadosh so'zlar sanalsa, "te" harfi raviy sanaladi. So'zlar tarkibiga e'tibor qilinsa, *rost* so'zidagi "te" asosda (asliy qofiya), *paydost* so'zidagi "te" esa qo'shilgan "ast" shaklidan olinib, bu so'zlar qofiyadosh so'z sifatida taqdim qilingan. *Rost* va *paydo* so'zlari o'zaro qofiyadosh bo'la olmaydi. Bu qofiyadoshlik *rost* so'zidagi "te"(qofiyai asliy), *paydost* so'zidagi "te" (qofiyai

ma'muliy) orqali amalga oshirilgan. Yoki *pordam - afshordam* so'zlaridagi *pordam* (qofiyai asliy) va *afshordam* (qofiyai ma'muliy) so'zlarida ham ayni xususiyat ko'zga tashlanadi. Qofiyashunoslikda qofiyai asliy va qofiyai ma'muliyini bir qofiyadosh so'zlar sifatida qabul qilish qofiyadagi eng asosiy kamchilik sifatida ko'rsatiladi. Shoygon qofiya turida ham ma'muliy qofiya turi kabi raviy asosda emas, asosdan keyingi shakllar tarkibida keladi. Ya'ni o'zaro ohangdosh bo'lmagan so'zlarning asosdan keyin qo'shiluvchi shakllar orqali qofiyadoshligi ta'minlanadi. *Jon – jahon* qofiyadosh so'zlaridagi ikki sokin harf: "alif" – ridf, "nun" esa raviy sanaladi. Bu qofiyadosh so'zlar asliy qofiya sanaladi. Vazifasi jihatidan ikki sokin harf birgalikda ko'plikni bildiradi. *Oshiqon – tolibon* (Ushbu qofiyadosh so'zlardagi "alif" va "nun"ning birikuvi ko'plik ma'nosini ifodalagan – O.H) so'zlarida ham bu harflarning vazifasi bir xil. Ammo bu harflar asosda emas, shakllar tarkibida kelgan. Ma'muliy qofiya turidan farqli o'laroq shoygon qofiya turida ma'lum harflarning birikuvi belgilab berilgan.

Bobur ruboiylaridagi qofiyadosh so'zlarning deyarli barchasi asliy qofiya turiga mansub bo'lib, ularning qo'llanishi ruboiy mazmun-mohiyatini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etgan.

Ko'pdin berikim, yor-u diyorum yo'qtur,

Bir lahza-yu, bir nafas qarorim yo'qtur.

Keldim bu sori o'z ixtiyorim birla,

Lekin borurimda ixtiyorim yo'qtur [Bobur, 1965; 168].

Vatan sog'inchi va lirik qahramon tuyg'ularining ifodasi aks etgan ruboiyda "yo'qtur" so'zi radif vazifasida ma'noni kuchaytirish vazifasini bajargan. Odatda radifning qo'llanishi bir qancha maqsadlar asosida yuzaga chiqadi: ohangdorlik va ma'noni kuchaytirish. Ruboiydagi "yo'qtur" so'zi Bobur qadrlagan uchala ish

ham unga nasib etmaganini kuchaytirib ko‘rsatish vazifasini bajar-
gan. She‘riy matndagi *diyorm* – *qarorim* – *ixtiyorm* so‘zlarida “r”
harfi raviy sifatida so‘zlarning asosi tarkibida ishtirok etgan, bu esa
bundan qofiyadosh so‘zlar asliy qofiya ekanligini ko‘rsatadi. Shoir
tomonidan keltirilgan qofiyadosh so‘zlarning tartibi ham tadrijiy
mohiyat asosida shoir qalbidagi kechinmalarning darajotini belgilab
bergan. Shoir dastlab do‘st-u yorlarsiz, vatansiz ekanligini aytadi,
bu vatansizlik esa uni har nafasda bezovta qilayotgani, azoblayot-
gani “qarori yo‘qlik” birikmasi orqali taqdim qilinadi. Shoir ruboiy-
larning aksariyatida uchinchi misra to‘rtinchi misradagi xulosaviy
fikir uchun ko‘prik vazifasini bajaradi. Ushbu ruboiyda ham ayni
xususiyat ko‘zga tashlanadi. Bu ko‘prik misralardagi mazmuniy
ketma-ketlik yoki qarshilantirish asosida yuzaga keladi. “Yo‘qtur”
radifli ruboiydagi uchinchi va to‘rtinchi misradagi bog‘liqlik lirik
qahramon sababchi ikki voqeani bir-biriga zidlash orqali shakllan-
tirilgan, “ixtiyorm” so‘zi garchi ikki marotaba qaytarilgan bo‘lsa-
da, ruboiy uslubiga bo‘yoqdorlik bergan. Shoir yorsiz, diyorsiz,
qarorsiz holat uni ixtiyorsiz qilib qo‘rganini to‘rtinchi misra orqali
ifodalaydi. Ko‘rinib turibdiki, ruboiy mohiyatining asosiy ustuni
qofiyadosh so‘zlar orqali berilgan va shoirning uslubiga aylangan.

Hijron qafasida jon qushi ram qiladur,

G‘urbat bu aziz umrni kam qiladur.

Ne nav’ bitay firoq-u g‘urbat sharhin,

Kim ko‘z yoshi nomaning yuzin nam qiladur [Bobur, 1965; 170].

Tahlilga tortmoqchi bo‘lganimiz falsafiy mazmundagi ushbu
ruboiyda ham asliy qofiya ruboiyning mazmun-mohiyatini angla-
tishda muhim ahamiyat kasb etgan. Ruboiyning qofiyalanishiga
ko‘ra xosai ruboiy turiga kiruvchi ushbu ruboiyda *ram* – *kam* – *nam*
so‘zlari qofiyadosh so‘zlar sifatida tanlangan bo‘lib, qofiyadosh

soʻzlar raviy bilan tugagan. Odatda raviy bilan tugagan muqayyad qofiya turi fikr, mohiyatni tez, qisqa va aniqroq shaklda yetkazish maqsadida keltiriladi. Raviydan keyingi qofiya harflarining kelishi ohangdorlik va maʼnoni kuchaytirish kabi poetik maqsadlarni yuzaga keltirishda muhim ahamiyatga ega [Rustamov, A. 1976, 18]. Chunki raviydan keyingi huruflar qofiyadosh soʻzlar tarkibida bir xil harflardan tashkil topadi, bu esa takroriylikni, takroriylik asosida ohangdorlik, ohangdorlik asosida maʼno kuchayishi yuzaga keladi. Ruboiyda keltirilgan *ram – kam – nam* soʻzlari bir boʻgʻinli soʻzlardan tashkil topgan va shu bilan birgalikda ortiqcha ohangdorlikdan xoli raviy bilan tugagan. Demak, shoirning asosiy maqsadi aniqlik. Hijron – bir qafas. Demakki, qafasda hech kim, hech narsa erkin boʻla olmaydi. Shuning uchun jon qushi hijron atalmish qafasda hurkib, qoʻrqib yashaydi. Gʻurbat, gʻam-u tashvish - inson umrning zavoli. Bu ikki misra hayot haqiqatlarini oʻzida aks ettirgan, shu bois shoir buni aniqlik bilan ifodalagan. Uchinchi va toʻrtinchi misra oʻzaro uygʻun holatda lirik qahramonning firoq-u gʻurbatining sharhi natijasida koʻzyoshi nomani nam qilishi tasvirlanadi.

Ishq ishini botin yana bunyod etayin,
Ishqing gʻami birla xotirim shod etayin.

Debsenki, unutmami hijron aro, voy,
Seni unutib ne kishini yod etayin? [Bobur, 1965; 155].

Xosai ruboiy shaklidagi ushbu ruboiyda ham lirik qahramon tuygʻularidagi aniqlik koʻzga tashlanadi. Shu sabab Bobur qofiyadosh soʻzlar sifatida muqayyad qofiya turiga murojaat etgan. *Bunyod – shod – yod* qofiyadosh soʻzlaridagi “d” undoshi raviy sifatida qatʼiylik va aniqlikni yuzaga keltirgan. Demak, lirik qahramon oʻz ahdida qatʼiy: ishqni boshidan bunyod etishni, maʼshuqa

ishqi g‘ami bilan xotirini shod etishni maqsad qilgan. e‘tibor qilinsa, qofiyadosh so‘zlar sifatida ham asliy qofiyalar tanlangan: raviy asoslar tarkibida joylashgan. Ma‘shuqa hijron sabab oshiqdan uni unutmashligini so‘rayapti. Oshiq uchun esa yorning bu iltimosi g‘ayritabiiy. Chunki oshiq har nafasda yorini eslaydi, uni o‘ylaydi. Chunki yori bunga munosib. Yorni unutib, kimni yod etishi mumkin? Bunga arzirli inson bormikan? Shoir tomonidan tanlangan qofiyadosh so‘zlar shoir tomonidan maqsadni berishda muhim ahamiyat kasb etgan. *Bunyod – shod – yod* qofiyadosh so‘zlari qofiya harflarining ishtirokiga ko‘ra murdaf qofiya turini, qofiya qismlarining ishtirokiga ko‘ra esa mutarodif qofiya turini shakllantirgan. Raviydan oldingi ridf – “o” unlisini cho‘ziqligi, yopiq bo‘g‘in tarkibida kelishi aniqlik va qat‘iylik mazmunini kuchaytirishga xizmat qilgan. Qofiyaning bu ikki turi turkiy adabiyotda juda ko‘p qo‘llangan bo‘lib, bu til qonuniyatlaridan kelib chiqqan.

Ahbob, yig‘ilmoqni farog‘at tutungiz!

Jam‘iyatingiz borini davlat tutungiz!

Chun gardishi charx budurur, Tangri uchun,

Bir-birni necha kun g‘animat tutungiz! [Bobur, 1965; 145].

Didaktik ruhdagi ushbu ruboiy tarkibidagi *farog‘at – davlat – g‘animat* qofiyadosh so‘zlar ham asliy qofiya turiga mansub bo‘lib, raviy (“t”) bilan tugagan, muqayyad qofiya turini hosil qilgan. e‘tibor qilinsa, bu ruboiydagi qofiyadosh so‘zlar ham aniqlikka asoslangan nasihat, maslahat mazmunida bitilgan.

Sen gulsen-u men haqir bulbuldurmen,

Sen shu‘lasen, ul shu‘lag‘a men kuldurmen.

Nisbat yovqdur deb ijtinob aylamakim,

Shahmen elga, vale senga quldurmen [Bobur, 1965; 162].

Mumtoz she'r nazariyasida esa qofiya va undagi har bir harfning o'rni va ohangdoshligiga alohida e'tibor qilingan va qonuniyatlar ishlab chiqilgan. Shu sababli mumtoz lirik janrlar tarkibidagi qofiyadosh so'zlarning mukammal tarzda yaratilishi ijodkor mahoratidan darak bergan. Navoiy lirik merosida qofiya va qofiya harflarining o'rni va ularning shoir maqsadining ifodasi sifatida keltirilishi shoirning poetika ilmining bilimdoni ekanligi va mahoratli shoir ekanligini tasdiqlaydi. Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatadiki, Navoiy ijodida qofiya harflarining ishtirokiga ko'ra barcha turlari shoirning badiiy mahorati natijasi o'laroq namoyon bo'ladi.

Qofiya harflarining joylashuvi qofiyaning o'zak tarkibiga ko'ra turlarini hosil qilishda muhim ahamiyatga ega. Qofiyadan oldin joylashuvchi ridf, ta'sis, qayd – qofiya harflari qofiyaning o'zak tarkibiga ko'ra mujarrad, muassas, murdaf, muqayyad turlarini hosil qiladi. Arabiy, forsiy va turkiy tildagi risolalarning hech birida mujarrad, muassas, murdaf, muqayyad qofiya turlari alohida sarlavha ostida keltirilmaydi. Bu qofiya turlari qofiya harflari izohi qismida keltiriladi. Bobur garchi qofiya ilmiga oid maxsus risola yaratmagan bo'lsa-da, qofiya harflari va uning qofiyadosh so'z tarkibida to'g'ri joylashuvi borasida fikr-mulohazalari ilmiy risolasida keltirgan. Demakki, shoir o'z ijodida qofiya harflarining ishtiroki borasida qat'iy qoidalarga amal qilgan, kamchiliklar - ayblar bo'lmasligiga harakat qilgan, bu jarayon tug'ma mahorat natijasi o'laroq baytlarga singdirilgan[Orzigul, H., 2023]. Shu jihatdan shoir ijodida qofiya harflarining ishtirokiga ko'ra barcha turlari uchraydi. Biroq agar Bobur lirikasi, xususan, g'azallarining qofiya tizimini qofiya harflarining ishtirokiga ko'ra tahlil qilnadigan bo'lsa, shoir ijodida boshqa shoirlardan farqli jihat yaqqol ko'zga tashlanadi. Xususan, Bobur ijodida ridfga asoslangan murdaf qofiyaning ishtiroki va unli

bilan tugovchi mujarrad qofiyaning ishtiroki teng miqdorda ekanligi shoir ijodida turkiy qofiyaning o'ziga xos xususiyatlari mavjud ekanligini ko'rsatadi. Qofiyaning bu jihatiga ko'ra tadqiqi Alisher Navoiy va Bobur g'azaliyoti qiyosi kontekstida olib boriladigan bo'lsa, Alisher Navoiy ijodida murdaf qofiyaning ishtiroki, Bobur lirikasida esa mujarrad qofiyaning ishtiroki ko'pligiga guvoh bo'lish mumkin. Bu esa so'zsiz she'r mohiyati va mazmuni bilan bog'liq. Ridf ishtirokida hosil bo'lgan so'zlarda og'ir, mohiyatan bir necha ma'nolar hukmron bo'ladi. Raviyi unli bilan tugovchi yoki raviydan oldingi tovushning unidan iborat bo'lishiga asoslanuvchi, shu qolipdan hosil bo'ladigan so'zlarda aniqlik, yengil ifoda ko'zga tashlanadi.

Zuhd ketti esa, *karam* qildi,
Ishq keldi-yu *muhtaram* qildi.

Ul alif bo'yluq oyning ishq,
Meni olam aro *alam* qildi.

Ko'zi-yu zulf-u og'zi furqatida,
Falak oxir meni *adam* qildi.

Ko'nglum o'rtandi har dam ohimdin,
Magar el bu o'tni *dam* qildi.

Qoshi yolar hafosidin bu charx,
Mening otimg'a o'q *raqam* qildi.

Changi g'amdin qutulmadi Bobir,
Nechakim nola zeru *bam* qildi [Bobur, 1965; 54].

Boburning olti baytli g‘azalidagi *karam-muhtaram-alam-adam-dam-raqam-bam* bir, ikki bo‘g‘inli qofiyadosh so‘zlaridagi aniqlik shoir aytmoqchi bo‘lgan fikrning keskirligini ta‘minlab bergan. G‘azalning vazni ham bevosita bunga xizmat qilgan.

Zuhd ketti esa, karam qildi,

- V - - / V - V- / - -

Ishq keldi-yu muhtaram qildi.

- V - - / V - V- / - -

(Xafifi musaddasi maxbuni maqtu‘)

Shoir tomonidan zuhd va ishqning qiyosiga bag‘ishlangan bu misralar Boburning mutasavvif shoir ekanligining yorqin ifodasi sifatida zuhd va ishqning darajoti, ishqning zuhdan yuqori qo‘yilishi, zuhdning ketishi - karam, ishqning kelishi - marhamat ekanligi zidlanadi. G‘azalning qolgan baytlarida ham bu an‘ana, boburona uslub yetakchilik qiladi.

Ne chamanda sarv bor ul qomati ra‘no kibi,

Ne guliston ichra gul bor ul ruxi zebo kibi.

Ne jafu tavridda bor dunyoda ul bemehrdek,

Ne vafo bobidda bor olamda men shaydo kibi.

Donayi xoli Masihoso labining ustida,

Notavon jonimg‘a bo‘ldi moyai savdo kibi. [Bobur, 1965; 51].

Boburning oshiqona yo‘lda yozilgan ushbu g‘azalida *ra‘no – zebo – shaydo – savdo – ma‘vo – bazmoro - ro* qofiyadosh so‘zlari g‘azalning mavzu-mundarijasini ko‘rsatib berish barobarida oshiq qiyofasini ham chizib beradi. O unlisi (alif)ning raviy sifatidagi ishtiroki esa unlining tovush imkoniyati - ohangdorligi bilan birga

ta'kid ma'nosini ham ifodalaydi. Oshiq ma'shuqasi ta'rifini keltirar ekan, hech bir chamanda yorining qomatidek "qomati ra'no" yo'qligini, hech bir gulistonda yoridek "ruxi zebo" yo'qligini faxr bilan tilga oladi. Oshiq nazdida *sarv* va *gul* tashbihlari yorining sifatlarini to'liq aks ettira olmaydi. Uning qomati shunchaki sarvdek emas, "qomati ra'no", uning husni, yuzi shunchaki gul emas, "ruxi zebo" ekanligini an'anaviy tashbihlarga yangicha mazmun yuklagani bilan namoyon bo'ladi. Bu novatorlik esa "qomati ra'no" va "ruxi zebo" birikmali qofiyalar asosida ochib berilgan.

Demakki, qofiya harflari asos tarkibidagi shunchaki harf emas, ularning ishtiroki, ular ishtirokidagi so'zlarning qofiyadosh so'z sifatida keltirilishi she'r mohiyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, Bobur ijodida qofiya harflarining ishtirokiga ko'ra muassas va muqayyad qofiyaning ishlatilishi miqdoran kam. Xususan, shoir g'azallari orasida 2 ta g'azal muassas, 1 ta g'azal muqayyad qofiya turi shaklidan foydalanib yozilgan. Bu holat, avvalo, shoir g'azallarining soni bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan mazmun bilan ham aloqador.

Radif bayt misralari oxiridagi takrorlanuvchi so'z bo'lib, ohangdorlikni ta'minlab beruvchi asosiy unsurlardan biridir. Shamsiddin Qays Roziyning "Al-mo'jam" asarida [Qays Roziy, 1991], Atoulloh Husayniyning "Risolai dar qavoyidi ilmi qavofi" asarining 9-qismida, Rashiddin Vatvotning "Hadoyiq us-sehr" asarida muraddaf san'ati sharhida [Vatvot, 1985], Nosiriddin Tusiyning "Me'yor ul-ash'or" asarining 2-qism 6-faslida "Qofiya harflari, harakatlari va radif zikri fors olimlari nazdida" faslida [Tusiy, 1992; 122] radif va uning qo'llanishi borasida ilmiy-nazariy fikrlar keltirilgan bo'lib, bu nazariy fikrlar keyinchalik turkiy

qofiyashunoslik uchun ham asos vazifasini bajarganini ko'rish mumkin [Hamroyeva, 2022; 44].

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, radif masalasi va uning badiiy adabiyotdagi o'rni turkiy adabiyotda yana-da kengaydi va takomillashdi. Turkiy qofiyashunoslikda radif alohida hodisa sifatida qarala boshlandi [Devin DeWeese, 2005; 13]. Buning asosiy sabablaridan biri turkiy tilning gap qurilishi bilan bog'liq. Turkiy tilda kesimning gap so'ngida kelishi va urg'u odatda gapning oxiriga tushishi hodisasi kuzatiladi. Demakki, shoir o'zi ifodalagan kechinma va badiiy maqsadining asosini qofiya va radifda aks ettiradi [Yusufov U., 2020]. Radifning misra so'ngida kelishi va aynan takrordan iborat bo'lishi shoir maqsadining badiiy yechimi bo'lishi bilan birga she'rning asosiy qonuniyatlaridan biri bo'lmish ohangdorlikni ham yuzaga keltiradi.

Turkiy qofiyaning o'ziga xos xususiyatlaridan biri radifning g'azal kompozitsiyasida muhim ahamiyatga ega ekanligidadir. Qofiyaga oid manbalarda radif "forsning ixtirosi" sifatida baholanadi. Turkiy adabiyotda bu ixtiro til qonuniyatidan kelib chiqqan holda lirik janrlarning asosini tashkil qiladi. Xususan, Bobur ijodida radifning ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi. Shoir ruboiylarida radifning yig'iq va yoyiq shakli mohiyatni anglatish, ta'kid ma'nosini anglatga, g'azallarida esa radifning yig'iq shakli qofiya bilan hamohang shoir badiiy maqsadining ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

Hajring g'amidin oqibat o'lgum, qaro ko'z.

Yuz g'ussa-u anduh ila borgum, qaro ko'z.

Vasling bila qilmading ilojin, Bobur,

Mushkulki, firoqingda tirilgum, qaro ko'z [Bobur, 1965; 143].

Takrorga asoslanuvchi radif shoir ruboiylarida ta'kid ma'nosidan tashqari murojaat shaklidagi undalma vazifasida ham keladiki, lirik qahramon o'zining ahvoli borasida yoriga murojaat qiladi, ba'zan shikoyat qiladi. Radif sifatida keltirilgan "qaro ko'z" birikmasi shoirona mahorat bilan sinekdoxa ma'no ko'chishi asosida tasvirlanadi. Shoir "g'uncha lab", "sarv qad" "qoshi yo" kabi an'anaviy tashbihli sifatlardan ko'ra yorining "qaro ko'z" ekanligiga urg'u beradiki, bu orqali ko'z obrazining badiiy yuki va ramziylikiga ishora qiladi. Yorining surati emas, siyrati muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatib, ko'zda ko'ngil aks etishini birgina "qaro ko'z" tashbihli birikmasi orqali ifodalab beradi.

Bobur g'azallarining deyarli aksariyati muraddaf g'azallar bo'lib, radif sifatida fe'l so'z turkumiga oid so'zlar keltiriladi.

Necha la'lingdin mening bag'rim to'la qon qilg'asen,
Xotirimni necha zulfungdin parishon qilg'asen...

[Bobur, 1965; 92].

Yoki

Yana ko'z uyida ma'vo qilibsen,
Ko'ngil koshonasida jo qilibsen... [Bobur, 1965; 93].

Yoki

So'zlab ul la'li shakarxoni shakarrez etasen,
Ochib ul zulfi sumansoni dilovez etasen... [Bobur, 1965; 91].

Bu holat nafaqat Bobur ijodida, balki turkiy tilda ijod qiluvchi boshqa ijodkorlar ijodida ham uchraydi. Bu turkiy tilning gap qurilishi bilan bog'liq bo'lib, kesimning gap so'ngida kelishiga asoslanadi va aynan gapdagi oxirgi bo'lak – kesim gapda butun mazmuni o'zida ifoda etgani bois ham ijodkorlar radif sifatida kesimdan foydalanishgan.

Bobur g'azallari o'ziga xos kompozitsion qurilishga ega. Shoir g'azallarining radiflari fe'l so'z turkumiga oid. Demakki, radif kelgan o'rinlarda, muraddaf g'azallarda qofiyaning boshqa so'z turkumi bilan ifodalanishi - tabiiy holat. Chunki turkiy tilda gap qurilishi ayni shu shaklda hosil qilinadi. Radifsiz, qofiya bilan tugallanuvchi g'azallarda bu qonuniyat biroz o'zgargan, ya'ni inversiya hodisasi kuzatiladi. Shoir gapning kesimini misra o'rtalarida keltiradiki, qofiya sifatida kelgan so'zlarning aksariyati boshqa so'z turkumiga oid so'zlardan tarkib topadi.

Boshda gar yo'qtur jalolat gavharidin afsare,
Yonima basdur mazallat tufrog'idin bistare...

[Bobur, 1965; 62].

Yoki

Qaysi bir ozorin aytay jonima ag'yorning,
Qaysi bir og'ritqonin ko'nglumni dey dildorning?

[Bobur, 1965; 46].

Yoki

O'Iturur garchi meni guftoring,
Tirguzur ul labi shakarboring... [Bobur, 1965; 47].

Gap qurilishi mohiyatning o'zgarishiga sabab bo'lishining yorqin namunasini inversiya hodisasida kuzatish mumkin. Misra so'ngidagi so'z – qofiya she'r mohiyatini ifodalaydi.

O'lum uyqusig'a borib jahondin bo'ldum osuda,
Meni istasangiz, ey do'stlar, ko'rgaysiz uyquda....

[Bobur, 1965; 29].

Shoir bayt asosini *osuda* va *uyquda* so'zlari zamiriga qurgan. Shuning uchun ham gap qurilishini o'zgartirgan: *osuda bo'ldum emas, bo'ldum osuda, uyquda ko'rgaysiz emas, ko'rgaysiz uyquda. Osuda* va *uyqu* so'zlari bir-birini taqozo qiluvchi mohiyat sifatida

keltiriladi. Lirik qahramon jahondan, dunyodan, g'aflatdan qutulmoq uchun keraksiz narsalardan uzilish, o'lim uyqusiga borish, o'lumdek jahonga beparvo bo'lish kerakligini uqtirib, o'zining ham ana shunday uyquda ekanligini ta'kidlaydi. Shoirning bu falsafasi ruhiy barkamollik, iymon butunligi, dunyodan, moddiyatdan uzilish borasida eng muhim yo'lni ko'rsatib beradi va bu ikki mutanosib so'z – *osuda* va *uyquda* so'zlari bayt mazmunini anglashda ochqich vazifasini bajaradi.

Xulosa. Poetik bilimlar egasi Bobur lirikasida poetik shakllar, vazn, qofiya mazmun ifodasini berishda muhim ahamiyatga ega. Zahiriddin Muhammad Bobur lirikasining qofiya tizimi rang-barang va shoir adabiy merosi turkiy qofiyaning nazariy asoslarini yaratishda asosiy manbalardan biri sanaladi.

Adabiyotlar

1. Bobur, Z.M. (1965). *Asarlar*. 3 jildlik. 1-jild. / Nashrga tayyorlovchi S.Azimjonova, A.Qayumov. Toshkent.

2. Hojiahmedov, A. (1999). *Mumtoz badiiyat malohati*. – Toshkent.

3. Hamroyeva, O. (2022). *Temuriylar davridagi poetikaga doir risolalarda qofiya ilmining qiyosiy tahlili*. Monografiya. Toshkent. BOOKPRINT.

4. Hamroyeva, O. (2022). *Mumtoz qofiyaning nazariy asoslari*. O'quv qo'llanma. Toshkent.

5. Hamroyeva, O. (2024). *Navoiyshunoslik. Navoiy lirikasining qofiya tizimi*. O'quv qo'llanma. Toshkent. BOOKPRINT.

6. Jalolovna, H.O. (2022). *IMPROVEMENT OF THE SCIENCE OF RHYME IN TREATISES OF THE TIMURID*

PERIOD // American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 10, 342-348.

7. Nasiruddini To'siy. (1992). *Mi'yar al-ash'or.* / Hozirkunandahoi chop U.Toirov, M.Abdulloyev, R.Чалол. – Dushanbe.

8. Shamsi Qaysi Roziy. (1991). *Al-Mu'jam fi ma'oyiri ash'oru-l-ajam.* – Dushanbe.

9. Shayx Ahmad Taroziy. (1996). *Fununu-l-balog'a.* Toshkent.

10. Shayx Ahmad ibn Xudoydod Taroziy. (2016). *Fununu-l-balog'a.* (Nashrga tayyorlovchi H.Boltaboyev, J.Jo'rayev) Toshkent.

11. Shamsi Qaysi Roziy. (1991). *Al-Mo'jam fi ma'oyiri ash'oru-l-ajam.* – Dushanbe.

12. *Sharq mumtoz poetikasi.* (2006). Hamidulla Boltaboyev talqinida. Toshkent.

АНАЛИЗ ПЕРЕВОДА МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ «БАБУРНАМЕ» НА РУССКИЙ ЯЗЫК

Ё.М.АЛТМИШЕВА,
д.ф.ф.н. (PhD), Андижанский государственный
институт иностранных языков

Аннотация: Мақолада “Бобурнома”нинг асли ва русча таржима матнини қиёслаш натижасида тиббиёт терминларининг ўгирилиши таҳлил қилинади. Муаллиф терминларнинг

MUNDARIJA

Inomjon MADJIDOV. Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti rektori, professor TABRIK SO‘ZI.....	3
Hamidulla BOLTABOYEV. Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ensiklopediyalarining yaratilishi va nashr tamoyillari.....	6
Almaz ÜLVİ BİNNATOVA. Maqsud Şeyxzadənin “Babur və Nəvai” məqaləsi və onun şərhı.....	10
Tanju SEYHAN. Babur Şah‘in eserlerinde itaplar.....	17
Ziyodaxon TESHABOYEVA. Xorijiy va o‘zbek boburshunoslari tadqiqotlarida Bobur ijodini o‘rganish.....	32
Сайфиддин РАФИДДИНОВ. Алишер Навоий энциклопедиясида диний-гасаввуфий атамаларнинг ёритилиш тамойиллари.....	54
Orzigul HAMROYEVA. Bobur lirikasida qofiyaning badiiy yuki.....	60
Ё.М.АЛТМИШЕВА. Анализ перевода медицинских терминов «Бабурнаме» на русский язык.....	80
Dilrabo QOZOQBOYEVA. “Zahiriddin Muhammad Bobur ensiklopediyasining o‘zbek, rus va ingliz tillaridagi yangi nashri”da lirik masnaviyalar talqini.....	88
Muborak ATANIYAZOVA. Yetti iqlim – maden matnazarov tarjiması.....	99
Азизжон ШАРИПОВ. Бобур ва Покистон: “Бобурнома”да Покистондаги баъзи тарихий-географик жойлар хусусида..	108
Hilola BOLTABOYEVA. Alisher Navoiy g‘azallari Erkin Vohidov talqinında.....	130

Marjona JO‘RAQULOVA. Zahiriddin Muhammad Bobur
she’riyati Maqsud Shayxzoda talqinida.....136